

különleges érdeklődésük, hanem a bevált stílusfogások, kitűnik abból, hogy a paraszt mai alakja, változott helyzete alig szól képzeletükhöz. A traktoros, városiasodó típusra Móricz hívta fel a figyelmet cikkeiben, irodalmilag ő sem, de a fiatalok sem hasznosították. A formai állvamaradás előtt az átadó önelégült-ségével szemet húny, egyébként maga is elismeri, hogy nem lát «kibontakozó koncepciókat a holnapra». Még a napjainkban oly erős szociális érdeklődés sem frissíti fel tárgyukat, népiességük már csak közömbös szerepjátszás. Álbarbárok.

Akiben erő van a tíz között, előbb-utóbb le fogja rázni az ernyedtségét, meg a túlságosan szuggesztív befolyást és tehetségesen, őszintén rátér a saját eszközeire és mondanivalóira. Helyesebb összeválogatás már most talált volna más irányúakat, sőt magában a népiességben újfajta hangot megütött. De Móricz az ő «szerelmes fiaiban» akart gyönyörködni, még ha az olvasó gyönyörűségének, korszerűségét, modernségét, írói revelációt váró izgalmának rovására is.

Halász Gábor.

Négyesy László : Kazinczy pályája.
A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.

Kazinczy Ferenc halálának századik évfordulója sokkal szerényebb és csendesebb ünnep volt, mint 1859-ben születésének centenáriuma. Akkor, az elnyomatás korában, minden virtuos dac Bécs felé feszült s a 2387 nap mártírjának ünneplése szimbólikus tiltakozást és büszke renitenciát jelentett. Hogy azonban ez az 1931-es évforduló sem múlt el maradandó eredmények nélkül, annak értékes dokumentuma Négyesy László könyve, amely Horváth János akadémiai emlékbeszédével együtt a Kazinczy-irodalom jelentős gazdagodása. A két tanulmány mintegy egymást egészíti ki: Négyesy László pszichológiai szemszögből, hosszmetsetben, az író lelkefejlődésének finom rajzával vezet végig a «nagy mozgató» életén, Horváth János kijelöli Kazinczy helyét a szellemtörténetben.

Négyesy László a finomkezü esztétikus nagy hozzáértésével tapintja ki Kazinczy lelkének azokat a szálaít, amelyeken továbbhaladva, belső világa, céljai, tetteinek indítékai is megvilágosodnak. Rámutat arra, hogy Kazinczy maga is esztétikus szellem, akinek «ízlése nagyobb, mint alkotóereje». Ez az «esztétikai attitűd» kiterjed erkölcsi magatartására is: a szép

és jó nála állandó egyensúlyban van. Az új eszmék iránt nagy a fogékony-sága, észrevesz és támogat minden fejlődésre képes új irányt. (Báróczy franciaízlésű prózáját, Dayka modern líráját.) De érzéke biztos a régi magyar nyelv és íróművészet alkotásaival szemben is: Zrínyit fölébe helyezi a közkedvelt Gyöngyösinek. Ez a hajlam a régi nyelv iránt nyelvújításában is nagyjelentőségű.

Kazinczy mint kritikus — írja Négyesy — «korántsem volt az az elnéző jóság, akinek az irodalomtörténet tartja»: Csokonai tehetségét elismeri, de rámutat ízlésbeli botlásaira is; Verseghy «Aglája» kötetét bírálva is kifogásolja a költő tisztulatlan ízlését; Kisfaludy Sándorról azt írja, hogy bár Himfyjének ritmusa kecses, mint a menüett lépései, de azért «tűzbe felét» s «újra felét». Panaszkodik a kritika hiányáról s agitál mellette. Kölcsey az ő példája után adja közre kritikáit a Tudományos Gyűjtemény lapjain 1817-ben.

Kazinczy fordításairól szólván, kiemeli Négyesy az író nagy stílusérzékét: minden fordításával egy-egy új stíljproblémát akar megoldani, egy-egy stíltípust meghonosítani. Különösen finomak Négyesy megállapításai Kazinczy költészetéről. Meg tudja éreztetni azt a lelkendező örömet, amit a kor nyelvi és formai akadályok-

kal küzködő költői egy-egy új kifejezés vagy forma átültetésekor éreztek. (Pl. a szonettel való kísérletek.) Megállapítja Kazinczy nagy műfajgazdagító érdemét: a költői levél, az allegória (Szabad Erdély a török kiűzése után), a görög epigramma átültetésével. Részletesen ismerteti a nyelvújítást s «nyelvünk megalakulásának okiratait».

Összeszedve a szálakat: Kazinczyban megvolt a csirája az esztétikai, irodalomtudományi és kritikai öntudatnak. Izlésproblémák és stílusproblémák megoldása volt munkálkodásának a célja s nyelvújítása is esztétikai elveken alapuló stílusújítás, mert egész életében azt keresi, «ami a beszédnek erőt és szépséget adhat».

Négyesy László lélekkel írott, nagy forrástanulmányon alapuló friss és kristályos stílusú munkája a finom esztétikus elme ünnepi ajándéka számunkra s méltó a porladó költő géniuszához. A Pályám emlékezete, az Alszeghy Zsolt kiadásában megjelent Fogságom naplója, Négyesy László új könyve és Horváth János tanulmánya együtt olyan teljes és mintegy háromdimenziós képet ad Kazinczyról, amely örökre plasztikussá teszi Széphalmon álló alakját. *Juhász M.*

Nyíró József: Isten igájában. Regény. I—II. (Az Erdélyi Szépművészeti Társaság kiadása.)

Az idealizmus küzdelme az évezre-deszszenstségkérlelhetetlen formalitásaival, egy nemzethalál előidéző és kísérő bűneivel, az egyén megalázó eltiprottságával — ez röviden a veleje Nyíró regényének. A főhős aposztata pap, aki a papsággal ellentétes hajlamainál fogva fokont közeledik aposztáziájához; a történet a béke utolsó éveitől az Erdély elvesztéséig terjedő időszakot öleli fel; a hős maga a szerző, aki vallomásszerű őszinteséggel beszéli el életpályáját — ezek azok az elemek, amelyekből egyéni szint kap ez a küz-

delem. A regényben megelevenedik az egész magyarság e korbeli élete, különösen Erdély s a székelység élete; minden élettragédia, amit egy egyéni sors helyből és időből magába tud venni.

Mégis ez az aposztázia nem egészen szükségszerű: azok az akadályok, amelyekbe a főhős minduntalan belebotlik, nem mondhatók tipikusoknak, annál kevésbbé a papságban rejlődnek; belőlük általánosítás nem vonható. De az író nem is akarja ezt mondani; regénye *egy* meghatározó és rendkívüli élet elbeszélése. Nyíró nem mentegeti önmagát. Sokkal több szeretet és büszkeség fűzi rokonszenves hőse diadalához — akiben önmagát rajzolja meg, — mint amennyi nyugtalanság ahhoz, hogy szépítse emberileg és művészileg elintézett emlékeit. Azok, akik az írásműben a polgári lelkiismeret gyóntatószékét szeretik látni, az író igényén aluli megállapításokra vetemedhetnek...

De a regény különben nem pusztán az író lelkiismeretproblémája; forró szerelmi vallomása népének; a legnagyobb objektív élménye. A székelység élete megdőbentő életserűséggel és elevenséggel van bemutatva benne. A regény Erdély *Parasztok*-ja; kevesebb epikai szélességgel és szisztémás sokoldalúsággal, mint Raymont, de nem kevesebb igazsággal mutatja be a székely falu életét, a nép küzdelmét bankkal, zsidóval, hatalommal, terméssel, Istennel és végül önmagával; töredékesen, villanásszerűen, de egy-egy szűk résen át igen mélyre világítva s a dolgokban mindig az örökkévalóság jegyeire mutatva rá. Nyíró is eljutott a mult fölszámolásához, ő is mindenütt abba a fekete falba ütközik, amit egy szóval magyar tragédiának nevezünk. Regényében megelevenednek pátriárkális bűnök, az ancien régime mulasztásai, a világháború vihara, mindaz a népgyilkos politika, földben rejlődő eliteltség, egyetemes elhagyottság, ami ezt a tragé-